

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Бурятия

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

"Барагханская средняя общеобразовательная школа "

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

Аюшиева С.И.

Протокол № 1
от «31» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора
по УВР

Раднаева Е.М.

Протокол № 1
от «31» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Ербанов Т.О.

Приказ № 76
от «31» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Бурятская литература»

для обучающихся 5-9 классов

Барагхан, 2023 год

ТАЙЛБАР И БЭШЭГ

Нормативные документы, на основе которых составлена рабочая программа по бурятской литературе для 5-9 классов:

- Федеральный закон от 29.12.2012 №273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства просвещения Российской Федерации от 31.05.2021 г № 287;
- Федеральная образовательная программа основного общего образования, утвержденная приказом Министерства просвещения Российской Федерации от 18.05.2023 г. № 370;
- Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 28 сентября 2020 г. № 28 «Об утверждении санитарных правил СП 2.4.3648-20 «Санитарно-эпидемиологические требования к организациям воспитания и обучения, отдыха и оздоровления детей и молодежи»;
- Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 28 января 2021 г. № 2 «Об утверждении санитарных правил и норм СанПиН 1.2.3658-21 «Гигиенические нормативы и требования к обеспечению безопасности и (или) безвредности для человека факторов среды обитания»;
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 22.03.2021 года № 115 «Об утверждении организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам - образовательным программам начального общего, основного общего, среднего общего образования».

5 – 9 - дэхи аргинуудта буряад литератураар һурагшадай үзэл бодол хүгжөөхэ, хүмүүжэлынь нарижуулха, буряад литературада, уран уншалгада дурлалынь хурсадхаха, тэдэнэй уранаар уншаха, уншаһанаа хеерэжэ үгэхэ, зохёол шүүлбэрлэхэ, һанал бодолоо дүүрэнээр, гуримтайгаар хэлэхэ, урданай ба мүнөө үеын арадай ажабайдалтай, ажал хүдэлмэритэй нягтаар холбон харуулха, баримталха, зохёолнууд соо зураглагдаһан дүрэнүүд дээрэ хүнэй һанал бодол, эрмэлзэл зориг, зан заншал тухай бодомжолхо, согсолхо, уранаар хеерэхэ, бэшэхэ дїршэл шадабариинь бүри ехээр хүгжөөхэ, нарижуулха зорилгонууд табигдана.

Буряад литература үзэжэ дүүргээд байхадаа, һурагшад арадай аман зохёолой бии болоһон, хүгжэһэн, түрүүшын уран зохёолшодой зохёолнуудһаа эхилээд, мүнөө үеын уран зохёолшодой зохёолнууд тухай гүнзэги мэдэсэтэй болохо ёһотой.

Тус программа дотор түрүүшынхией буддын шажанай һургаал, тэрээнтэй нягта холбоотой бурхан багшын һургаалнууд дээрэ үндэһэлжэ зохёогдоһон зохёолнууд оруулагдаа. Гэбэшье шажан мүргэл тухай ганса дунда классудта үзөөд үнгэрхэ бэшэ, харин Буддын шажанай, бөө мүргэлэй һургаалнуудые бүхы классуудта дурдажа, һурагшадта һануулжа, мэдүүлжэ байха хэрэгтэй.

Программа дотор нилээн ехэ һуури арадай аман зохёолнуудта үгтөө. Юуб гэхэдэ, энээнгүйгөөр литературы асуудалнууд, илангаяа уран һайханай ёһо заншал, литературна хүгжэлтын, ментальна ёһо заншалнууд г.м. хүсэд һайнаар ойлгогдохогүй. Гэхэтэй хамта уран һайханай литература хадаа арадай аман зохёолой үргэлжэлэл гэжэ хэлэхэдэ болоно. Мүнөө үеын литературна зохёолнууд аман зохёолнуудгүйгөөр бэшэгдэнэгүй.

Һурагшадай үргэн дэлисэтэй байхын хажуугаар, түрэл литературааяа һайнаар ойлгожо абахын тула программа дотор буряад литературада бии болоһон шэнэ зохёолнууд оруулагдаа. Хуушан программанууд соо, номууд соо байһан зарим зохёолнууд гаргагдаһан, зариманиинь классуудаар һэлгэгдэн үгтэһэн байна. Коммуникативно- творческо ажалнуудые хэрэглэжэ болохо байна.

Тус программа соо нурагшад гол түлэб иимэнүүд **онол шадабаритай болохо** гэжэ хараалдагдана:

- үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхатайгаар (удхыень ойлгожо) уншаха оньһон аргатай, дадалтай болохо;
- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые сюжетно- композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха;
- уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгы ойлгожо абаха;
- уран зохёол дотор этическэ, социальна- историческа ба нравственна- философско проблематика илгаруулха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые ба тэрэнэй хубинуудые хаба соогоо бээ даагаад анализ хэхэ шадабаритай болохо;
- уран зохёолдо үндэнэ баримтатай эстетическэ сэгнэлтэ үгэжэ шадаха;
- уран зохёолые соёл болон ёһо заншалтай холбожо, тайлбарилха шадабаритай болохо;
- диалог ба монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо;
- шэнжэлгын ажалнуудые хэхэ шадабаритай болохо.

Буряад литературынын хэшээлдэ нурагшадтай наһандань болон ухаан бодолдонь тааруулжа, мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Нурагшад гол түлэб иимэ юмэнүүдые мэдэхэ ёһотой:

- уншажа байһан зохёолойноо автор тухай, номой нэрын удха тайлбарилга;
- уран зохёолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые;
- уран зохёолой текстнүүдые;
- шудалан үзэжэ байһан зохёолой герой болоод гол үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохёол соохи шухала үйлэнүүдые мэдэхэнэ гадна, тэдэнэй хоорондохы харилсаа холбоонуудые, типическэ удха шанар;
- уран зохёол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзунууд, зохёолой темэ, идея, гол удха, уран зохёолой геройнууд, сюжет г.м. литературна теориһоо ойлгосонуудые;
- байгуулгын (композициин) шухала онсо янзунуудые, хэлэнэй зураглан тодорхойло арга хэрэгсэлнүүдые;
- программын эрилтын ёһоор сээжэлдэнэн шүлэгүүдые, эпическэ зохёолой хэнгүүдые;
- литературна зан абари (характер), литературна тип, романтизм, реализм гэнэн ойлгосонуудай шухала шэнжэнүүдые г. м.

Нурагшад иимэ юмэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэнэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагы ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүдые (эпизодуудые), үйлэдэгшэ нюурай хэлэнэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдхэ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтаганы, сагы, тэрэнэй хойшолонгы элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идеяны болоод уран найханай талы харуулалгада сюжетдэй зүйлнүүдэй (үйлын хүгжэлтын эхин, үйлын уялдалга, үйлын хүгжэлтын эгээл дээдэ шата) үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- үзэгдэжэ байһан зохёолнуудай байгуулгын (композициин) зүйлнүүдые илгажа;
- зохёолой удха задалан харуулхадаа, геройн үүргэ ба геройдо үгэнэн автарай сэгнэлтэ эли тодо болгожо;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ автарай ямараар хандажа байһы элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- уран зохёолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическа жанрай байһаарнь тэдэниень хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;
- уран зохёолой геройнуудта характеристикэ үгэхэ сложно түсэб табижа;

-үзэжэ байһан зохеолой геройнууд тухай, тэдэндэ авторы ямараар хандажа байһые хараадаа абан, хурагша бүхэнэй, бүхы хурагшадай зэргэсүүлһэн аман гү, али бэшэмэл өөрын бодомжолготой найруулга (сочинени- рассуждени) зохёожо;

- монологическа хэлэлгэ хайнаар хэрэглэжэ, өөрынгөө ханамжа ойлгосотойгоор хэлэжэ, тэрэнэ ойлгуулжа, баримталжа, хамгаалжа;

- түсэб табижа, тэрэ тоодо тезиснэ түсэб, мүн литературна - критическэ статьянуудаар конспект бэшэжэ;

- нэгэ гү, али хэдэн материалнууд дээрэ үндэһэлэн, литературна темээр элидхэл, сонохол (сообщени) гү, али реферат бэлдэжэ;

- үзэһэн зохёолоор гү, али хэдэн зохёолнуудаар проблемнэ шэнжэтэй аман ба бэшэмэл бодомжолготой сочинени (сочинени- рассуждени), тэрэ тоодо зэргэсүүлһэн характеристикэ зохёожо, мүн литературна ба публицистическэ темэнүүдээр бодомжолготой сочинени зохёожо;

-литературын асуудаонуудаар бэшэһэн хүдэлмэринүүдээр тезисүүдые ба конспектүүдые табижа;

-бээ даагаад уншаһан номоор, хараһан кинофильмүүдээр, теледамжуулгануудаар, зүжэгүүдээр, уран зурагуудаар, шагнаһан хүгжэмөөр рецензи гү, али ханамжа бэшэжэ;

- уншаһан номой справочна аппарат, мүн литературна терминүүдтэй словарь, шэнэ толинуудые хэрэглэжэ г.м.

Мүнөө үедэ шабинарай бэе махабад бэхижүүлхэ, элүүр энхые сахиха тухай асуудал гол асуудал болоод байна. Тиимэһээ энэ хуралсалай программаар үзэгдэхэ материал үхибүүдэй ухаан бодол болон наһандань таарамжатайгаар зохёогдонхой.

Багша творческо хандажа, хурагшадангаа наһа, бэлэдхэл, мэдэсэ, шадабари хараадаа абан ажаллаха ёһотой. Сээжэлдэхэ зохёолнууд класс бүхэндэ багшын үзэмжөөр үгтэхэ гэжэ хараалагдана.

Тус ажалай программа тематическа, социально- историческа, хронологическа, историко-литературна, теоретико – литературна принципүүдые баримталжа байгуулагдаа.

Буряад литература 5 анги Жэшээтэ түсэблэлгэ

Сэдэб	Саг
Литература – уран үгын искусство	1
Уран зохёолой нюусанууд	2
Арадай аман зохёол тухай ойлгосо	8
Буряад онтохонууд. Онтохошод тухай	6
Буддын шажанай зохёолнууд	1
Ш. Нимбуев "Тархайн хүбүүн Зархай"	2
Творческо практикум	2
Үргэлжэлһэн зохёолнууд.	
Б.Б.Н.Намсарайн "Алтаргана"	3
Х. Намсараев "Үри нэхэбэри"	3
Д.Н.Сультимов "Өөрыгөө хэхээбэ" рассказ	1
Ц. Н Номтоев "Хилээмэн" рассказ	4
Творческо практикум	2
Ц.-Б.Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалга»	10

Творческо практикум	2
Ч. Цыдендамбаев «Ургыхан», «Сэсэгхэн»	1
Ц.Зарбуев. «Буряад орон»	1
А. Жамбалон “Талын хүнби”	2
КГУ	2
Творческо практикум	1
Г.Чимитов “Эрэ тахяа”	2
М.Батоин “Шэдигэ тулам”	2
Уран уншалга	1
Дабталга	6
Хамта дээрэ	65

**Буряад литература 6 анги
Жэшээтэ түсэблэлгэ**

Сэдэб	Саг
Урид хэлэгдэхэ үгэ	1 час
Домог үгэ тухай ойлгосо. Домогууд.	3 час
Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1 час
Бөө мүргэлэй домог үгэ	1 час
Буддын шажанай домог үгэ. Зандан Жуу бурхан тухай	1 час
Буряад арадай аман зохёол тухай ойлгосо. Фольклористнар тухай мэдэсэ	1 час
Үльгэр тухай ойлгосо ба сюжет	1 час
Аламжа Мэргэн хүбүүн Агуу Гоохон дүүхэй хоёр	3 час
Бөө мүргэлэй зохёол тухай ойлгосо.	2 час
Буряад литература тухай	1 час
Буддын шажанай уран зохёол тухай ойлгосо ойлгосо.	3 час
18-20 зуун жэлэй эхин үеын уран зохёол тухай ойлгосо	1 час
Бэлигүүн толи	2 час
20 зуун жэлэй уран зохёол тухай ойлгосо. Роман тухай ойлгосо	1 час
Ч.Ц. Цыдендамбаев Банзарай хүбүүн Доржо. Банзарай хүбүүн Доржо. Романһаа хэһэгүүд тухай.	7 час
Творческо практикум	1 час
Хэлэ хүгжөөлгэ	3 час
Б.М.Мунгонов “Хара һалхин”	6 час
Ц.Н.Номтоев “Эдэбхи”	6 час
Ц-Ж.Ж-Б.Дамдинжапов “Юрын буряад эхэ”	3 час
А.Г-Н.Лыгденов “Морин хуур”	1 час
КГУ	2 час
Басни тухай ойлгосо.	3 час
Творческо практикум	1 час
Лирикэ ба лирическэ зохёол тухай ойлгосо	8 час
Драматическа зохёол	3 час

Дабталга	2 час
	68 час

**Буряад литература 7 анги
Жэшээтэ түсэблэлгэ**

№	Сэдэб	Саг
1	Оршол	1
2	Түүхэ домогууд.	1
3	“Балжан хатан” гэхэн түүхэтэ домог	2
4	Бабжа Барас баатар” гэхэн домог тухай	3
5	Эрдэни Хайбзун Галшиев – буряад арадайнгаа шэдитэн	3
6	Буряад арадай 18-19 зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд	7
7	КГУ	1
8	Н. Г. Дамдинов “Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда”	1
11	Д. А. Улзытуев “Буряад хэлэн”	1
18	Б. Батхуу “Аялгата найхан буряад хэлэмни”	1
19	Д. Ц. Дамбаев «Хүн тухай дуун»	1
20	Г. Ц. Дашабылов «Талын хүн»	1
21	М.Ж. Самбуев “Минии таабай”	1
22	Ц.Д.Х.Хамаев «Худалшан», «Мэхэшэн»	1
23	Литературна теори. Роман тухай ойлгосо.	1
24	Ч.Ц.Цыдендамбаевой намтар ба зохёохы зам. «Банзарай хүбүүн Доржо» романай гол удха.	7
25	Д.О.Батожабайн намтар ба зохёоы зам. “Шалхуу Рабданай хөөрөөнхөө” зохёолой гол удха.	5
26	Ц. Н. Номтгоевой намтар ба зохёохы зам. «Шагжын хула» зохёолой гол удха.	6
27	Б.Н.Ябжановой намтар ба зохёохы зам. “Хэрмэшэ” зохёолой гол удха	4
34	Ж.Т.Тумуновой намтар ба зохёохы зам. “Талын бүргэд” гэхэн зохёолой гол удха.	5
39	Н.Г.Дамдинов “Талын дуун”Литературна теори. Поэмэ тухай ойлгосо.	3
45	Литературна теори. Хошон үгэ болон сатира тухай ойлгосо.	1
49	Ц.Г.Шагжинай намтар ба зохёохы зам. “Будамшуу” зохёолой гол удха.	9
54	Проект “Нютагаймнай уран зохёолшод”	2
55	Хамта	68

**Буряад литература 8 анги
Жэшээтэ түсэблэлгэ**

Сэдэб	Саг
XX зуун жэлэй буряад литература соо бүтээгдэхэн уран гоё юртэмсэ.	1
Буддын шажанай зохёолнууд. Үльгэрэй далай.	4
20 – дахи зуун жэлэй эхин үсын буряад литературын түүхэхээ. Д.Банзаров тухай шүлэг. Ерэнсэй ехэ үбгэн. Сагай дүрбэн уларил.	2
20 – дахи зуун жэлэй 1 –дэхи хахадай литературын уран найханай юртэмсэ.	2
Н. Балдано. Энхэ - Булад баатар (зүжэг).	7
Ж. Тумунов. Нойрһоо һэриһэн тала (романһаа хэһэгүүд)	6
Х. Намсараев “Тайшаагай ташуур”(зүжэг)	5

Х. Намсараев. Үүрэй толон. (романһаа хэһэгүүд)	7
А. Бальбуров. Зэдэлээтэ зэбэнүүд (романһаа хэһэгүүд)	6
Ж. Балданжабон. Сэнхир хаданууд. роман	5
Ч. Цыдендамбаев. Холо ойрын түрэлнүүд. (романһаа хэһэгүүд)	6
Д. Жалсараев. Газар дэлхэйн дуунууд. (шүлэгүүдэй баглаа)	2
Н. Дамдинов. Мүшэтэ харгы.	2
Д. Улзытуев Ая ганга (шүлэгүүдэй цикл)	6
Д.Жалсараев Ахамад нэгэ үбгэнһөө	1
Д.Дамбаев Ургы һайхан нүхэдни.	1
Н.Нимбуев Шүдэрлэгдэһэн сахилгаан	1
В.Намсараев. Хүнэй наһанай ябаса	1
Ц.Д.Дондокова. Намжаа үдэшэ	1
Буряад романай уран һайханай юртэмсэ	1
Буряад шүлэг, зүжэг зох. юртэмсэ	1
Хамта	68

**Буряад литература 9 анги
Жэшээтэ түсэблэлгэ**

Сэдэб	Үгтэһэн саг
Уран зохёол – үгын уран һайхан	1
18 – 19 зуун жэлнүүдэй буряад арадай бэшэмэл зохёолнууд. “Тобчи домуг” гэжэ бэшэмэл зохёол тухай. Буряад арад зониие гэгээрүүлхэ ажаябуулга. Александр Игумнов болон бусад гэгээрүүлэгшэд тухай.	2
М.Сарьдаг “Саянам”, “Саяандаа”	1
Д. Дашанимаевтай зохёохы зам тухай. “Тоёон” шүлэг тухай.	1
Творческо практикум “Тоёон” ба “Мүнхэ һарьдаг” шүлэгүүдэй ритм	1
Ц.Галсанов «Табан таанараа магтанам»«Хэнгэргэ»	2
Д.Батожабай. “Багшашни хэн бэ?” туужатай танилсалга.	5
Хэлэ хүгжөөлгэ	2
КГУ М. Самбуев “Минии таабай”, “һайн даа, Урбаан таабай” шүлэгүүд	1
Н. Дамдинов Декабристын бэһэлиг шүлэглэмэл драма. бүлэгүүд	6
Ц. Галанов. «Саран хүхы” туужа	8
Ч.Р Намжилов. “Арбан табанай һарын толондо...” гэһэн статьятай танилсалга.	2

КГУ Ш.Нимбуев “Эхын юрөөл”	1
Ц.Д.Хамаев «Ута намарай сээг» 1-дэхи бүлэг	9
КГУ Б. Ябжанов “Эхэ шоно”	1
Д.Д.Мункоевой намтар, зохёохы зам. “Эхэ тухай дуун”	1
Уянгата – үргэлжэлһэн зохёол	1
М.Осодоев “Ууган хүбүүн” . М.Осодоев тухай. “Эдирхэг хаһа” гэхэн бүлэгүүд.	6
Б.Шойдоковой намтар. “Дайсанай ара талада” романай хэһэгүүд	10
Д. Эрдынеевэй намтар ба зохёохы зам. “Хазаар хара һаһал” 1-дэхи үйлэ.	4
КГУ Ц.Шагжинай «Будамшуу» гэхэн комеди	2
Хэлэ хүгжөөлгэ	1
	68 час

Буряад литератураар һурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

(Требования к уровню подготовки учащихся)

Һурагшад иимэ юумэ мэдэхэ ёһотой:

— уран зохёолой текст; темэ, үзэл бодол, уран дүрэ (уран һайханай образ), үзэгдэһэн зохёолой геройнууды, сюжет;

— байгуулгын (композициин) шухала онсо янзанууды, хэлэнэй зураглан тодорхойло арга хэрэгсэлнүүды.

Һурагшад иимэнүүд юумэ шадаха зэргэтэй:

— үзэгдэжэ байһан зохёолнуудай байгуулгын (композициин) зүйлнүүды илгажа ба тэдэнэй үүргэ тодорхойлжо;

— зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүды тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ автарай ямараар хандажа байһы элирүүлхэ зорилготойгоор геройнууды зэргэсүүлжэ;

— эпическэ, лирическэ, драматическэ зохёолнууды илгаруулжа;

— уран зохёолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическэ жанрай байһаарнь тэдэниие хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;

— үзэжэ байһан зохёолой геройнууд тухай, тэдэндэ автарай ямараар хандажа байһы хараадаа абан, һурагша бүхэнэй, бүхы һурагшадай зэргэсүүлһэн аман гү, али бэшэмэл ёрын бодомжолготой сочинени (сочинени-бодомжо) зохёожо;

— уран зохёолой геройнуудта характеристикэ үгэхэ орёо түсэб табижа;

— бэеэ даагаад уншаһан литературна зохёолоор, зохёолой геройнуудта өөрөө ямараар хандажа байһанаа харуулан аман гү, али бэшэмэл һанамжа үгэжэ;

— һурагшадта зорюулжа хэблэгдэһэн научно-популярна номой тайлбари үгэдэг оньһо, мүн литературна нэрэ томьёотой толи хэрэглэжэ.

Һурагшадай мэдэсэ, шадабары, дадал сэгнэхэ хэм.

(Критерии и нормы оценки знаний, умений, навыков обучающихся)

Һурагшадай ямар мэдэсэтэй, шадабаритай ба дүршэлтэй болоһы, буряад литератураар хэр зэргэ бэлдхэлтэй болоһы зүбөөр элирүүлхэ байһан соонь шалгаха гээшэ гол зорилго болоно.

Зохёолгын ехэ багань (түсэбгүйгөөр) гол түлэб иимэрхүү байха: VIII класста — 2 нюур хахадһаа бага бэшэ, һурагшадай үгэһэн аман харюуда сэгнэлтын тэмдэг табихадаа, багша иимэ гол эрилтэнүүды хүтэлбэри болгон абаха:

1. үзэжэ байһан зохёолой текстын удха мэдэлгэ, уран һайханайнь талы, идейнэ удхыень ойлголго, һайнаар уншажа, хөөрөжэ шадалга.

2. Зохёол соо харуулагдаһан үйлэнүүдэй (эпизодуудай) хоорондохы холбоо, геройнуудай хэһэн хэрэг, үйлэ, хэлэһэн үгэ г. м. элирүүлэн хэлэжэ шадалга.

3. үзэһэн зохёолойнгоо идейнэ-эстетическэ удха элирүүлхын тулада хэрэглэгдэдэг уран һайханай зэбсэгүүдэй үүргы ойлголго.

4. Шэнжэлэл хэхэдээ, класстаа үзэһэн гү, али еерее уншаһан зохёолоо хэрэглэжэ шадалга.

5. Олонийтын тэмсэл болоод үе сагай гол эрилты хараадаа абан, уран зохёол шэнжэлжэ шадалга. Зохёол тухай мэдэхэ болоһон, ойлгоһон юумээ сэбэр литературна хэлээр хэлэжэ шадалга; харюу зүбөөр үгэлгэ; класс бүхэндэ уранаар, тодо һонороор, ходорхойгоор уншалга, тиихэдээ 120-һоо доошо бэшэ уншаха.

“Таба” гэһэн сэгнэлтын тэмдэг үзэжэ байһан зохёолойнгоо текстын удхы тон һайнаар, бүхээр, гүнзгыгээр ойлгоһоноо харуулхадань; геройнуудай ба үйлэдэгшэ нюурнуудай абары зан, хэһэн хэрэг болоод тэрэнэй ямар удхатай байһы ойлгоһоноо хэлэжэ, хөөрөжэ шадаха байхадань; ходорхойгоор хөөрөжэ, хэлэжэ шадаха байхадань табиха.

“Дүрбэ” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг зохёолой текст яһала һайнаар, гүнзэгыгээр, мартахагүйгээр ойлгоһон байхадань; геройнуудай ба үйлэдэгшэ нюурнуудай абари зан, хэһэн хэрэг болоод тэрэнэй ямар удхатай байһаар ойлгоһоноо хэлэжэ, хеерэжэ шадаха байхадань; уран зохёолой шэнжэлэл хэхэдээ, хэлэһэн һанал бодолоо үндэһэлхын тула текст соохи зүйлнүүдые хэрэглэжэ шадаха байхадань; сэбэр лигерагурна хэлээр хэлэжэ, хеерэжэ шадаха байхадань табиха. Гэбэшье һурагша үгэһэн харюу соогоо нэгэ-хоёр бага зэргын алдуу гаргажа болоно.

“Гурба” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг үзэжэ байһан зохёолойнгоо текстын гол түлэбыень дунда зэргээр мэдэһэн, ойлгоһон байхадань; зохёолой уран һайханайнь болоод үзэл бодолой удхыень тайлбарилхадаа, геройнуудай абари зан, хэһэн хэрэгүүдые ойлгоһоноо хэлэжэ шадаха байхадань; уншажа, хеерэжэ шадаха шадабариинь һайн бэшэ байхадань табиха.

“Хоёр” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг зохёолой удхын шухала асуудалнуудые тулюураар мэдэхэдэнь, литературна хэлэнэйнэ эгээ ахир, уншалгын тулюур, уншаха, хеерэхэдэе ехэ ядалдадаг байхадань табиха.

“Нэгэ” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг багшын асуудалда харюусахадаа, зохёолой удхаар юушье мэдэхэгүйгее, уншаха, хеерэхэ дүршэлэйнэ тон ахир, тулюур байхадань табиха.

Зохёолгын түлэе “Таба” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг:

үзэжэ байһан зохёолойнгоо текст тон һайнаар мэдэжэ, табиһан түсэбэйнгее ёһоор темэеэ гүнзэгыгээр харуулжа, бэшэһэн зүйлнүүдээ, һанал бодолоо батаар үндэһэлжэ, жэшээнүүдээр баримталһан байхадань; темэеэ зүбээр харуулхын тула литературна материалаа һайнаар эблүүлэн шэнжэлжэ, нэгэдхэжэ, тобшолол хэжэ шадахадань;

удхадань тааруулһан һайн найруулгатай; зүб литературна хэлээр бэшэгдэһэн байхадань:

нэгэн гү, али хоёр алдуу хэһэн; удхын талаар багашаг, эли бэшэ зүйл гаргаһан байхадань табигдаха.

Зохёолгын түлэе “Дүрбэ” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг:

табиһан түсэбэйнгее ёһоор темэеэ яһала дүүрэнээр удхалжа, литературна материалаа һайн мэдэхэ байһанаа харуулхадань, мүн зохёолгодоо ондоо бэшэшье шухала материал хэрэглэхэдэнь, хэлэхэеэ һанаһан һанал бодолоо үндэһэлжэ, тобшолол ба согсолол хэжэ шадахадань;

удхадань тааруулһан һайн найруулгатай, зүб литературна хэлээр бэшэгдэһэн байхадань;

удхын бага сага хоёр-гурбан алдуу гаргаһан, темэһээ хажуу тээшээ гаран алдаһан, гурба дүрбэн хэлэнэй дутагдал гаргаһан байхадань табигдаха.

Зохёолгын түлэе “Гурба” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг:

темынь гол түлэбынь харуулагдаад, бүхы дээрээ зүбшүүгээр харуулһан байбашье һаа, нэгэ талаһаань харуулһан гү, али темээрээ дүүрэн бэшэ харюу үгэһэн, найруулан бэшэхэдээ, текстын удхаар зарим тэды алдуу гаргаһан, темэһээ гараһан байхадань; тобшолол ба согсолол хэхэ шадабариинь тулюуршаг байхада; удхын талаар дүрбэ-табан дутуу зүйлнүүдые, хэлэнэй талаар дүрбэһее дээшэ бэшэ алдуу гаргаһан байхадань табиха.

Зохёолгын түлэе “Хоёр” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг:

темэеэ хүсэд харуулаагүй, түсэбее баримталаагүй, зохёолой текст тулюураар, һэбхээр мэдэхэ байһанаа харуулһан, зарим үйлэнүүдые тэрэ тушаа һамаргажа байжа, дутуугаар бэшэһэн, ямаршье тобшолол, согсолол хээгүй, һанал бодолоо текстын материалаар баримталаагүй, юрэнхыгээр бэшэжэрхиһэн байхадань;

зохёолгын хубинуудайнь хоорондоо һулаар холбогдоһон, бэшэһэн материалаа тэрэ тушаа бодолгүйгөөр эблүүлһэн байхадань;

тулюур хэлэтэй, огто таарахагүй хэлэнэй ехэ алдуунуудые гаргаһан байхадань табиха.

Зохёолгын түлөө “Нэгэ” гэхэн сэгнэлтын тэмдэг:

темээ огтолон харуулаагүй, һанал бодолоо найруулан бэшэжэ шадаагүй, зохёолой удхаар юушье мэдэхэгүй байһанаа гэршэлһэн байхадань;

“Хоёр” гэһэн сэгнэлтын тэмдэгэй алдуугай тоодо орходоо, олоор алдуу гаргаһан байхадань табиха.

**Календарна - тематическа түсэб
(Календарно - тематический план)**

5 анги

Буряад литература

№ дуг	Сэдэб	час	Үнгэргэгдэхэ саг		Гэрэй даабари
			hapa/үдэр	фактич	
1	Литература – уран үгын искусство	1	02.09.2023		н.3лит.түлэбүүд ба жанрнууд сээж-хэ
2	Арадай аман зохёол тухай ойлгосо	1	07.09.2023		Н7 элидхэл
3	Нааданай орон	1	09.09.2023		Н10наадаха
4	Тоолуурнууд	1	14.09.2023		Н11сээж-хэ
5	Сэсэ буляалдаан	1	16.09.2023		Н15сээж-хэ
6	Жороо үгэнүүд	1	21.09.2023		Н18сээж-хэ
7	Таабаринууд	1	23.09.2023		Н20шэнжэлхэ
8	Онһон ба хошоо үгэнүүд	1	28.09.2023		Н27шэнжэлхэ
9	Зохёохы ажалай хэшээл	1	30.09.2023		проект дээрэ хүдэлхэн29
10	Арадай онтохонууд Онтохонууд тухай ойлгосо	1	05.10.2023		Онтохоной байгуулга ямар бэ? Н31
11	"Сэсэн хүүхэн»	1	07.10.2023		Н38-40
12	"Сэсэн хүүхэн»	1	12.10.2023		Н32-38
13	"Сэсэн хүүхэн»	1	14.10.2023		Н32-38
14	"Үнэгэн, буга, хирээ гурбан"	1	19.10.2023		Н32-38
15	Зол Шор хоер”	1	21.10.2023		Н40-44
16	Шалгалтын ажал	1	26.10.2023		Н40-44
17	Уран уншалга		09.11.2023		Н40-44
18	“Зол Шор хоер”	1	11.11.2023		Н46-48
19	Зол Шор хоер”	1	16.11.2023		Н44
20	Зохоохы ажалай хэшээл	1	18.11.2023		Н48
21	Хэлэ хүгжөөлгэ «Буряад онтохон»	1	23.11.2023		Н49
22	Буддын шажанай зохёолнууд. Буддын шажанай зохёолнууд тухай ойлгосо	1	25.11.2023		Н49-51
23	Алтан үдэтэ хун шубуун. Хоер толгойтой бүргэд	1	30.11.2023		Н51-52

24	Юртэмсын заршам.Бэеэ абаралгын найман зам.	1	02.12.2023		H54
25	Литературна онтохонууд. Литература ба аман зохёол хоёрой холбоо ба илгаа.	1	07.12.2023		H55-67
26	Ш. Нимбуев "Тархайн хүбүүн Зархай"	1	09.12.2023		H55-67
27	Ш. Нимбуев "Тархайн хүбүүн Зархай"	1	14.12.2023		H55-67
28	Ш. Нимбуев "Тархайн хүбүүн Зархай"	1	16.12.2023		H67-75
29	Үргэлжэлхэн зохёолнууд Б.Б.Н.Намсарайн "Алтаргана"	1	21.12.2023		H67-75
30	Б.Б.Н.Намсарайн "Алтаргана"	1	23.12.2023		H67-75
31	Б.Б.Н.Намсарайн "Алтаргана"	1	28.12.2023		H75-82
32	Шалгалтын ажал	1	11.01.2024		H75-82
33	Х.Намсараев "Үри нэхэбэри"	1	13.01.2024		H75-82
34	Х.Намсараев "Үри нэхэбэри"	1	18.01.2024		H75-82
35	Х.Намсараев "Үри нэхэбэри"	1	20.01.2024		H75-82
36	Х.Намсараев "Үри нэхэбэри"	1	25.01.2024		H82-87
37	Х.Намсараев "Үри нэхэбэри"	1	27.01.2024		H87-97
38	Д.Н.Сультимов "Өөрыгөө хэһээбэ"	1	01.02.2024		H87-97
39	Ц. Н Номтоев "Хилээмэн" рассказ	1	03.02.2024		H87-97
40	Ц. Н. Номтоев "Хилээмэн" рассказ	1	08.02.2024		H97
41	Ц. Н. Номтоев "Хилээмэн" рассказ	1	15.02.2024		Уран уншалаг
42	Зохоохы ажалай хэшээл	1	17.02.2024		H98-148
43	Ц.-Б.Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалга»	1	22.02.2024		H98-148
44	Ц.-Б.Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалга»	1	24.02.2024		H98-148
45	Ц.-Б.Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалга»	1	29.02.2024		H98-148
46	Ц.-Б.Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалга»	1	02.03.2024		H148
47	Шалгалтын тест	1	07.03.2024		H148-151
48	Шүлэглэмэл зохёолнууд Ч.Ц.Цыдендамбаев Сэсэгхэн	1	09.03.2024		H153
49	Ц.Зарбуев Буряад орон	1	14.03.2024		H154
50	Шалгалтын уншалга	1	16.03.2024		
51	А. Ж. Жамбалон Талын хүнби	1	21.03.2024		H156-157
52	Хэлэ хүгжөөлгэ	1	04.04.2024		
53	Басни тухай ойлгосо	1	06.04.2024		H156
54	Г.Г.Чимитов Эрэ тахья	1	11.04.2024		H 157
55	Минии туршалга	1	13.04.2024		Шүлэг-е

					зохёохо
56	Творческо практикум	1	18.04.2024		Миний дэвтэр
57	Зүжэглэмэл зохёолнууд. М.Ж.Батоин. Шэдигтэ тулам зүжэг - онтохон	1	20.04.2024		Н160-162
58	Зүжэглэмэл зохёолнууд. М.Ж.Батоин. Шэдигтэ тулам зүжэг - онтохон	1	25.04.2024		н160-162
59	Зүжэглэмэл зохёолнууд. М.Ж.Батоин. Шэдигтэ тулам зүжэг - онтохон	1	27.04.2024		Н160-162
60	Зүжэглэмэл зохёолнууд. М.Ж.Батоин. Шэдигтэ тулам зүжэг - онтохон	1	02.05.2024		Н175
61	Зохёохы ажал	1	04.05.2024		Найруулга, блиц-урилдаан
62	Шалгалтын уншалга	1	11.05.2024		
63	Хэлэ хүгжөөлгэ. Уран уншалга	1	16.05.2024		мүрүсөөнүүдтэ хабаадаха.
64	Литературна нааданууд	1	18.05.2024		литературна викторина
65	Дүн гаргалга	1	23.05.2024		Жэл соо үзэһэнээ дабтаха

Хэрэглэгдэхэ нуралсалай методическа хангалта. (Перечень учебно-методического обеспечения)

- 1 Дампилова Х.Д. Буряад литератураар тестнүүд
- 2 Ошоров Д.Д. Уран үгын абдарһаа.2005 Улан-Удэ
- 3 Ошорова С.А. Буряад аман зохёол, 2005 Улан-Удэ
- 4 А.Ангархаев «Агуухэ шэди» Улан-Удэ Буряад унэн, 2001
- 5 Цыренова Б.Б., Батуева М.Ш. Булагай эхин ,2007, Улаан –Удэ
- 6 Хамаганов В.Ж.,Цыбанова С.Ц., буряад литература, 8 класс

Хэрэглэгдэхэ литература (Список литературы)

- “Гэсэр”. Н. Балданогой найруулһан, 1958, 1972 онуудта хэблэгдэһэн.
С. Балдаев. Буряад арадай аман зохёолой түүбэри. 1960 он.
А. Тороев. Шэлэгдэмэл зохёолнууд. 1954 он.
Д. Дашинамаев. Шүлэгүүд.
Ц. Дон. “Брынзын санха” туужа.
А. Шадаев. “Жаргалта үдэр”, 1961 он.

Шалгалтын хүдэлмэринүүд

1. Домогууд. «Минии уг гарбалай домогууд»
2. «Урданай мэргэн үгэнүүд соо алтанай дуһалнууд бии юм»
3. «Юреөл- минии арад зоной һайхан заншал »
4. «Абай Гэсэр – манй буряадай элитэ үльгэр»
5. «Онһон ба хошоо үгэнүүд»
6. «Һэшхэл гэжэ юун бэ?» («Хиртэһэн һара» туужаар)
7. «Эжыһээ һайн хүн дэлхэй дээрэ үгы»
8. «Би буряад литературада дуратайб», «Минии эгээл дуратай зохеол», «Минии эгээл дуратай уран зохеолшо», «Минии эгээл дуратай поэт»